

ІНСТИТУТИ ТА ІНСТИТУЦІЙНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ: СУТНІСТЬ І РОЛЬ У ПОВОЄННІЙ РОЗБУДОВІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©2023 ХАУСТОВА В. Є., РЕШЕТНЯК О. І., ЗІНЧЕНКО В. А.

УДК 330.101
JEL: B52; E02; O17; O43; P47

Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Зінченко В. А. Інститути та інституційна резильєнтність: сутність і роль у повоєнній розбудові економіки України

Актуальність дослідження інститутів щодо їх ролі в економіці України в умовах війни та повоєнної відбудови набуває важливого значення, оскільки воєнний конфлікт суттєво впливає на всі сфери життя країни. Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень щодо сутності інститутів і інституційної резильєнтності та визначення їх ролі в повоєнній розбудові економіки України. У статті розглянуто основні аспекти інституціоналізму, який виник на підставі досліджень видатних учених XIX–XX століть. Виділено різні підходи до визначення поняття «інститут», зокрема нормативний підхід, що розглядає інститут як складний комплекс норм або правил. Наведено різні погляди на класифікацію інститутів за ключовими ознаками. Зосереджено увагу на інституційній резильєнтності як важливій класифікаційній ознаці інститутів у повоєнний період. Підкреслено важливість створення резильєнтних інститутів для швидкого відновлення економіки та сформульовано питання щодо забезпечення їх інституційної резильєнтності. Згідно з дослідженнями OECD, інститути, які працювали ефективно в стабільний період, можуть не витримати кризи. Пропонується кілька практичних напрямків для створення резильєнтних інститутів на основі практичних прикладів їх реалізації в країнах, що потребували посткризового відродження, зокрема використання внутрішніх джерел стійкості, позитивного досвіду, місцевих норм і цінностей, соціального капіталу тощо. Висвітлено, що резильєнтність інститутів може бути досягнута завдяки внутрішнім зусиллям, адаптації та місцевому досвіду. Зазначено важливість цього підходу для розвитку стійких інститутів, здатних витримати кризи та зберегти функціональність. Висловлено думку, що Україні в повоєнний період важливо визначити фактори резильєнтності інститутів для ефективного відновлення та розвитку країни.

Ключові слова: інститут, інституціоналізм, резильєнтність, інституційне середовище, класифікація інститутів, інституційна резильєнтність, посткризове відновлення.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 60.

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Решетняк Олена Іванівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка сектора промислової політики та інноваційного розвитку відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: reshetele@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/520008>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221964559>

Зінченко Володимир Анатолійович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: zinchenko.vlan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-7101>

UDC 330.101
JEL: B52; E02; O17; O43; P47

Khaustova V. Ye., Reshetnyak O. I., Zinchenko V. A. Institutions and Institutional Resilience: Essence and Role in the Post-War Development of Ukraine's Economy

The relevance of the study of institutions on their role in the economy of Ukraine in the conditions of wartime and in view of the post-war reconstruction is of great importance, since the military conflict significantly affects all spheres of life of our country. The aim of the present study is to summarize the theoretical provisions on the essence of institutions and institutional resilience and determine their role in the post-war development of the Ukrainian economy. The article considers the main aspects of institutionalism, which arose on the basis of the research of prominent scientists of the XIX–XX centuries. Various approaches to the definition of the concept of «institution» have been allocated, in particular the normative approach, which considers the institution as a complex set of norms or rules. Different views on the classification of institutions according to key features are presented. Attention is focused on institutional resilience as an important classification feature of institutions in the post-war period. The importance of creating resilient institutions for rapid economic recovery is emphasized and the issue of ensuring their institutional resilience is formulated. According to OECD research, institutions that have worked effectively in a stable period may not be able to withstand a crisis. Several practical directions for the creation of resilient institutions are proposed on the basis of practical examples of their implementation in the countries that need post-crisis revival, in particular, the use of internal sources of resilience, positive experience, local norms and values, social capital, etc. It is highlighted that the resilience of institutions can be achieved through internal efforts, adaptation and local experience. The importance of this approach for the development of sustainable institutions capable of withstanding crises and maintaining functionality is specified. The opinion is expressed

that in the post-war period it will be important for Ukraine to determine the factors of resilience of institutions for the effective recovery and development of the country.

Keywords: institution, institutionalism, resilience, institutional environment, classification of institutions, institutional resilience, post-crisis recovery.

Fig.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 60.

Khaustova Viktoriia Ye. – D. Sc. (Economics), Professor, Director of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Reshetnyak Olena I. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Sector of Industrial Policy and Innovative Development of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: reshetele@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/520008>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221964559>

Zinchenko Volodymyr A. – D. Sc. (Economics), Senior Research Fellow of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: zinchenko.vlan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-7101>

Актуальність ефективно працюючих інститутів в економіці України в умовах війни та повоєнної розбудови набуває особливого значення через її безпрецедентний вплив на всі сфери життя суспільства, появу нових і загострення існуючих викликів для держави. За цих умов перед інститутами стоїть широкий перелік завдань, які разом зводяться до підтримки економіки країни та її резильєнтності.

Ефективне інституційне середовище має базуватися на забезпеченні раціонального використання існуючих ресурсів і залучення можливих додаткових, збереження резервів для непередбачуваних станів, створення сприятливого середовища для бізнесу, в тому числі шляхом зменшення бюрократичних бар'єрів, надання необхідної фінансової та податкової підтримки, запровадження інших заходів, виходячи з поточної ситуації, пріоритетів розвитку країни, наявних можливостей і загроз. Інститути країни в умовах повоєнної розбудови економіки мають забезпечити формування механізмів для привернення інвестицій в країну, збереження довіри та підтримку економічної активності, сприяти розробці програм соціального захисту та заходів для забезпечення соціальної стабільності, розвитку міжнародної дипломатії та співпраці з іншими країнами, координації необхідної допомоги, торгівлі та інших важливих аспектів, що забезпечуватиме можливість переходу країни на шлях відновлення та сталого економічного зростання [1; 2].

Наведене вище обумовлює необхідність більш детального вивчення сутності інститутів, їх видів та ролі в економіці України, виокремлення проблем та особливостей їх функціонування в повоєнний період, шляхів його покращення.

Питанням визначення сутності та класифікації інститутів, їх ролі в економічних процесах присвячено дослідження багатьох закордонних і вітчизняних

науковців. Так, сутність поняття «інститут» розглядається такими закордонними дослідниками, як J. Commons, W. Hamilton, G. Hodgson, I. Katselidis, P. Michaelides, D. North, Th. Papageorgiou, T. Veblen, C. Whalen та ін. [3–16], а також вітчизняними: В. Гейцем, В. Гриценко, М. Кармазіною, М. Кизимом, Н. Литвиненко, Ю. Радіоновим, О. Стрижаком, О. Шурбованою, О. Яременко та ін. [17–30]. Різні підходи щодо класифікації інститутів розглядалися в роботах Д. Аджемоглу, В. Базилюка, Р. Воеттке, З. Гбур, К. Карпюк, Р. Леесон, В. Мандибури, Є. Палиги, І. Педь, Дж. Робінсон, Ч. J. Соупе та ін. [31–46]. Проте багато питань стосовно зазначених аспектів не є визначеними достатньою мірою, тож роль інститутів в економіці країни, зокрема під час та після повномасштабної війни, потребує подальшого вивчення.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень щодо сутності інститутів та інституційної резильєнтності, а також визначення їх ролі в повоєнній розбудові економіки України.

Течія інституціоналізму як конкретного напрямку в царині соціально-економічних наук склалася на основі напрацювань вчених, які діяли наприкінці XIX – на початку XX ст., серед яких T. Veblen, J. Commons та W. Matchel [8; 9], A. Comte і H. Spencer. У рамках методології цієї течії терміни «інституція» та «інститут» почали використовуватися для опису різноманітних явищ, які включали як економічні, так і позаекономічні складові – такі як держава, законодавство, громадські організації та структури, звичай, родина тощо. При цьому термін «інститут» походить від лат. «institutum» (встановлення, запровадження, звичай), але ці два поняття не є тотожними.

З початком розвитку інституціоналізму інститути тлумачилися як «природні» утворення. Обґрунтовуючи їх сутність, дослідники розмірковували над сферою компетенцій інститутів. Завдання виживання суспільного організму в умовах його еволюції породжувало, на думку Г. Спенсера, необхідність формування погоджувальної та координуючої суспільної підсистеми – особливого виду регулятивного інституту, яким поставав політичний інститут [2]. З часом, на противагу «природному» обґрунтуванню виникнення інститутів, у це поняття М. Вебером, К. Марксом і згодом іншими науковцями були інтегровані елементи соціальної інженерії, внаслідок чого інститути почали розглядатися як конструкти, що склалися в результаті послідовно проведеної людьми об'єктивації реальності. Перша половина ХХ століття стала часом стрімкого розвитку інституційного підходу в англо-американській науці, наслідком чого була поява ряду досліджень Дж. Хертзлера, У. Гамільтона, Ф. Чепіна, Л. Балларда, Г. Барнза, К. Панунзіо, Дж. Фейблмана та ін. [5]. Дослідники, аналізуючи сутність поняття «інститут» (насамперед – соціальний), розуміли під ним досить різні речі. Згодом

М. Дюверже висловив думку, що термін «соціальний інститут» доцільно тлумачити як сукупність ідей, вірувань, звичаїв, які складають впорядковану й організовану цілісність [11].

Розширення сфери застосування цих понять до економіки привело до більш глибокого сприйняття економічної науки, наблизивши представників інституціоналізму до поглядів представників німецької нової історичної школи.

Отже, погляди науковців щодо тлумачення сутності поняття «інститут» пройшли значний шлях трансформації. Деякі з них наведено в *табл. 1*.

Таким чином, поняття «інститут» лежить в основі поняття «інституціоналізм» і вважається первинним елементом рушійної сили суспільства в економіці та поза її межами. При цьому інституціям відводиться значення символічних, звичаєвих, семіотичних значень і практик, закріплення та відтворення яких здійснюється за допомогою відповідних соціальних організацій, таких як інститути [47] (зокрема, соціальних, політичних, економічних та ін.).

Таблиця 1

Підходи науковців до визначення сутності поняття «інститут»

| Автор(-и) | Визначення поняття «інститут» |
|--------------|---|
| 1 | 2 |
| T. Veblen | – Загальний спосіб мислення щодо індивідуальних відносин між суспільством та індивідом та індивідуальними функціями, які вони виконують; – звичний спосіб мислення, за яким живуть люди, що успадковується з ранніх часів, і успадкована система життєдіяльності суспільства; – сформована духовна позиція або поширене уявлення про спосіб життя в суспільстві; – звичні способи здійснення процесу соціального життя в його зв'язку з матеріальним середовищем, в якому живе суспільство |
| D. North | – «Правила гри» в суспільстві, або рукотворні, обмежувальні рамки, які організують відносини між людьми, зменшують невизначеність, структурують повсякденне життя, визначають і обмежують набір доступних кожній людині альтернатив і задають структуру стимулів людської взаємодії; – розроблені людьми формальні (закони, конституції) та неформальні (договори та добровільно прийняті кодекси поведінки) обмеження, а також примусові фактори, що структурують їх взаємодію |
| G. Hodgson | – Особливий тип соціальної структури, що містить потенційно кодифіковані та нормативні правила інтерпретації та поведінки; – довговічні системи сталих і вкорінених соціальних правил, що структурують соціальні взаємодії |
| W. Hamilton | Стійкий спосіб мислення та дії, властивий певній групі людей або навіть спільноті |
| G. Schmolter | Набір формальних правил і неформальних обмежень |
| G. Hodgson | – Інтегровані комплекси традицій і побуту; – приватні звичаї, що є поширеними по всьому суспільству |
| G. Kleiner | Відносно стійкі по відношенню до змін поведінки або інтересів окремих суб'єктів та їх груп формальні та неформальні норми або системи норм, а також такі, що продовжують діяти протягом значущого періоду часу, регулюють прийняття рішень, діяльність і взаємодію соціально-економічних суб'єктів (фізичних та юридичних осіб, організацій) та їх груп |
| J. Commons | Колективна (спільна) дія, яка контролює, звільняє і розширює індивідуальну дію |

| 1 | 2 |
|---|---|
| T. Veblen, V. Gamilton | Звичаї, традиції та способи мислення, які стали навичками окремої групи людей, більшості населення і навіть усього народу |
| A. Турен | Механізми, завдяки яким культурні орієнтири суспільства трансформуються в соціальну практику |
| O. Мороз | Відносно усталені системи норм, що регулюють прийняття рішень, діяльність і взаємодію агентів (соціально-економічних суб'єктів, у т. ч. організацій) та їх груп у контексті матриці існуючого інституційного середовища – детермінантних факторних сил суспільства та обумовлених ними структурами |
| Ю. Лопатинський | Писані та неписані норми і правила, що є умовами та передумовами процесу прийняття рішень |
| A. Чаусовський | – Формальні (зафіксовані в юридичних нормах, писаному праві) та неформальні (зафіксовані в неписаному праві – традиціях, звичках, стереотипах мислення, діловій поведінки) норми і правила, що структурують взаємодії між людьми в економічній, політичній, соціальній сферах; – інституції та процедури, що забезпечують дотримання (у тому числі примусове) цих правил |
| O. Стрижак | Система норм і правил |
| C. Мочерний, Я. Ларіна, O. Устенко, С. Юрій | – Форма суспільного устрою; – сукупність норм права в будь-якій сфері суспільних відносин |
| M. Кармазіна, O. Шурбована | Організація з притаманними тільки їй правилами, що випрацьовуються в процесі конкретної взаємодії (взаємовпливу) встановлених норм з емпіричними втіленнями цих норм |
| O. Гаврилюк | Сформовані суспільством і владними структурами формальні правила, котрі набувають ролі норм, що мають правове значення |
| O. Яременко | Традиція, норма як безумовний спосіб господарюючої поведінки, що є чимось стійким, незмінним, стабільним |
| B. Корнейчук | Прийняті в суспільстві правила взаємодії індивідів, що утворилися в процесі розвитку культури та визначають звичний спосіб організації тієї чи іншої сфери суспільного життя |
| B. Мандибурра | Увесь спектр надбудовних соціальних відносин |
| P. Пустовіт | Звички та стереотипи мислення, притаманні значній спільноті людей |
| Ю. Ольсевич | Обмеження, вигадані людьми, які спрямовують людську взаємодію в певне річище та структурують стимули в процесі обміну |

Джерело: складено авторами за [3–36].

Виходячи з аналізу визначень сутності поняття «інститут», наданими різними науковцями (див. табл. 1), наведемо такі підходи до цієї дефініції (рис. 1).

Як видно з наведених визначень поняття «інститут» в табл. 1, а також згідно з роботами науковців [3–36], у сучасних дослідженнях домінує нормативний підхід, відповідно до якого інститут розглядається як комплекс норм або правил. Нормативний підхід у дослідженні інститутів передбачає, що наявність правил супроводжується деякими основними аспектами:

- ✦ існуванням певних передумов, необхідних для втілення цих правил на практиці;
- ✦ обмеженнями та винятками з використання цих правил, оскільки вони мають свою конкретну сферу застосування;
- ✦ механізмами, що забезпечують примус і контроль за дотриманням цих правил.

Необхідно зазначити, що таке тлумачення сутності поняття «інститут» представляє його розуміння в широкому сенсі. Проте відповідно до конкрет-

них сфер життя суспільства формується його більш звужене тлумачення.

Аналізуючи роль інститутів в економіці країни, необхідно дослідити зміст зазначеного поняття саме в цій площині. Оскільки впливати на економіку країни шляхом регулювання певних процесів має держава, то здійснювати це вона може шляхом формування та забезпечення діяльності певних державних інститутів.

Загалом державне регулювання передбачає вплив держави на відтворювальні процеси в економіці за допомогою прямого інвестування, правових, економічних та інших важелів з метою досягнення цілей і пріоритетів державної соціально-економічної політики. Спрямованість державного регулювання економіки впливає з притаманних державі економічних функцій, серед яких:

- ✦ запровадження та забезпечення правових основ господарювання;

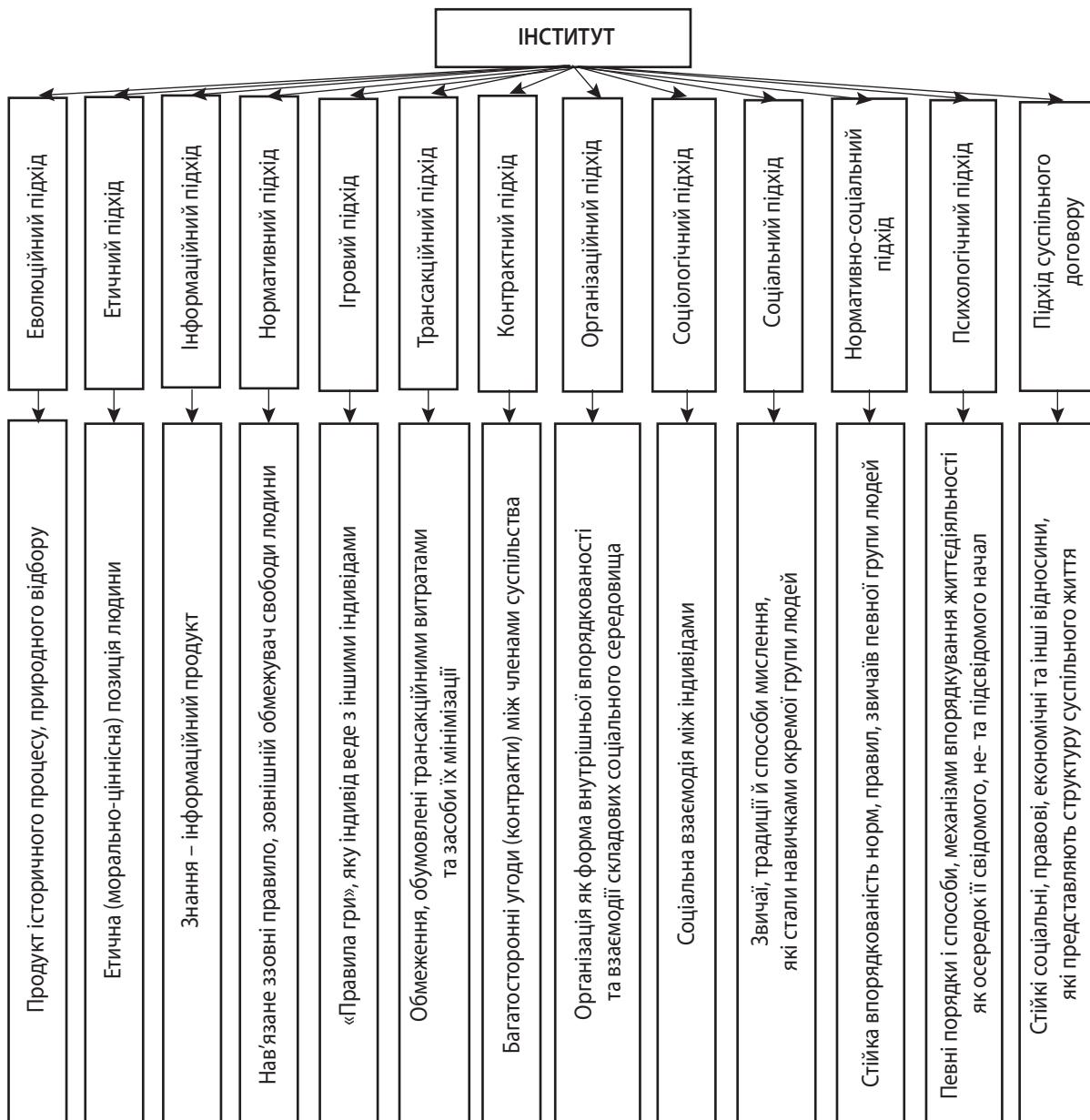


Рис. 1. Підходи до визначення сутності поняття «інститут»

Джерело: сформовано авторами за [3–36].

- ✦ визначення цілей і пріоритетів макроекономічного розвитку;
- ✦ соціальний захист населення та реалізація соціальних цінностей;
- ✦ забезпечення сталого економічного зростання;
- ✦ нівелювання диспропорцій регіонального розвитку;
- ✦ захист справедливої ринкової конкуренції;
- ✦ регулювання зовнішньоекономічних відносин і валютного ринку та багато іншого.

У загальному вигляді державний інститут – це форма організації державно-владної діяльності, за допомогою якої досягаються поставлені перед державою цілі та завдання. Так, під інститутом можуть розумітися створені в державі специфічні соціально-економічні системи зі своєю структурою, суб'єктами,

закономірностями функціонування, які встановлюють певні правила поведінки та обмеження («правила гри»), визначають механізми функціонування для всіх суб'єктів господарювання, що спрямовані на впорядкування та підвищення економічної результативності.

Отже, державні інститути, що здійснюють регульовальний вплив на економіку країни, включають в себе відповідні правила, закони, політики, організаційні структури та процедури, які регулюють економічні відносини та впливають на розвиток економічних систем. Вони визначають структуру та функціонування ринків, права власності, фінансову систему, систему оподаткування, механізми регулювання та контролю, а також усі інші аспекти економічного життя країни.

Як і будь-яка складна багаторівнева система, інститути, залежно від їх ролі в економіці, потребують певної структуризації. Важливо відмітити, що дослідники мають різні погляди на це питання, і єдиного підходу до класифікації інститутів не існує. Так, деякі дослідження [39–44] визначають існування п'яти рівнів інституційної системи. *Перший рівень* включає інститути, що безпосередньо впливають на пристосування економічних агентів (держави, фірми, домашні господарства) до конкретних умов. *Другий рівень* – домашні господарства, підприємства та фірми, які мають різноманітні економічні та соціальні цілі, такі як збереження фінансової стабільності, підвищення рентабельності капіталу, підвищення конкурентоспроможності продукції, створення сприятливих умов праці та багато інших. Соціальний відновлювальний процес вимагає обміну діловою інформацією між основними суб'єктами економічної діяльності, такими як фірми, банки та державні органи – їх дії в умовах глобалізації повинні координуватися міжнародними інституціями, що формують *третій рівень* інституційного оточення. На *четвертому рівні* відзначається вплив олігархічної еліти, яка веде лобювання власних інтересів у формуванні економічної політики та займає домінуюче становище в численних галузях економіки. *П'ятий рівень* охоплює державні органи влади, найбільші транснаціональні корпорації, а також міжнародні економічні та фінансові організації.

Інститути також поділяються на міжнародні та національні. Так, на рівні національних економік визначаються такі види інститутів [40]:

- ✦ *державні інститути*, до яких належать національні системи законодавчої, виконавчої та судової влади, включно з відповідними державними органами, установами та підприємствами, які грають роль у здійсненні економічної політики держави та регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Ця категорія включає як організації, спрямовані на здійснення регульованих функцій (міністерства, податкові та митні органи; судові та правоохоронні структури, які виконують контроль над дотриманням законодавства), так і державні підприємства (фінансові установи, виробничі компанії);
- ✦ *приватні інститути*, що складаються з різноманітних формальних і неформальних організацій приватного сектора економіки, які займаються економічною діяльністю (включно із зовнішньоекономічною) в різних сферах суспільного відтворення, а також їхніх об'єднань, таких як галузеві асоціації та торгово-промислові палати;
- ✦ *інші інститути* – включають змішані підприємства (з частковою державною участю у власності) та їхні об'єднання, а також муніци-

пальні підприємства. Муніципальні підприємства організуються за рахунок коштів місцевого бюджету, інвестицій інших муніципальних підприємств, власних коштів та інших законних джерел фінансування. Вони перебувають у віданні адміністративно-територіальних органів управління або місцевого самоврядування.

Міжнародні інститути поділяються на всесвітні та регіональні, що, своєю чергою, можуть бути субрегіональними та міжрегіональними. До всесвітніх відносять міжнародні організації, членство в яких не обмежено географічними ознаками: наприклад, ООН, Всесвітній банк, МВФ, Міжнародний союз електров'язку та ін. Регіональними вважаються ті інститути, коло членів яких є обмеженим певними географічними рамками: наприклад, в Європі це ЄС, Європейська асоціація гольфу та ін., в Америці – Південноамериканська конфедерація футболу та ін. [46].

На основі дослідження класифікацій інститутів, що пропонуються науковцями, було визначено основні їх види (табл. 2).

З наведених класифікаційних ознак інститутів та їх ролі в економіці в умовах післявоєнної відбудови найпродуктивнішою ознакою є їх поділ за рівнем резильєнтності [51].

Інституційна резильєнтність визначається як здатність системи протистояти, адаптуватися та відновлювати свої функції та структури після кризи [52], чи як здатність країни запобігати шокам, пом'якшувати їх та/або ефективно реагувати на них [53]. Р. Aligicia та V. Tarko визнають, що інституційна резильєнтність є «більшою, ніж просто здатність до поглинання або швидкості відновлення», тобто є продуктом того, як інститут розвивався з часом, його інклюзивності чи ексклюзивності [54]. Відносини та очікування між державою та суспільством також підтримують і формують інституційну резильєнтність, яка залежить від інновацій і творчих соціально-культурних адаптацій, що стають можливими лише завдяки гнучким і поліцентричним інституційним процесам [54].

Інституційну резильєнтність можна розглядати як континуум того, що дана система робила, готуючись до кризи (готовність), як швидко вона реагувала, коли криза сталася (гнучкість), і якою мірою організація вижила або була здатна зберегти свою активність після кризи (робастність) [52]. Інституційна резильєнтність є аспектом інституційного розвитку, який переплетений з місцевою історією, культурними нормами, ефективністю, легітимністю та адаптивністю [2].

У повоєнний період задля забезпечення швидкого відновлення вітчизняні інститути мають бути резильєнтними. У зв'язку з цим постає питання, яким чином забезпечується інституційна резильєнтність.

Класифікація інститутів за основними ознаками

| Класифікаційні ознаки | Типи та види інститутів | Коротка характеристика |
|---|-------------------------|--|
| 1 | 2 | 3 |
| За ступенем формалізації | Формальні інститути | Зафіксовані в нормах писаного права й обов'язкові для виконання всіма членами суспільства, існують механізми примусу та покарання за недотримання чинних процедур їх виконання |
| | Неформальні інститути | Прийняті в суспільстві зазвичай неписані правила життя, що стають відомими та насаджуються поза офіційно санкціонованими каналами |
| За способом виникнення (за походженням) | Природні | «Автоматична» реакція на ті чи інші зміни в світогосподарському житті, створені не за планом, ідеальна нормативна модель, що існує у свідомості суб'єктів або зафіксована в знаковій формі |
| | Штучні | Конструкції, які створені людськими діями, здійснюваними відповідно до ідеальної нормативної моделі, передбачають зміни у своїй структурі залежно від зовнішніх умов |
| За ступенем виміру | Легальні | Закріплені на рівні закону, традицій, офіційні правила та механізми |
| | Тіньові | Чинні нелегальні правила та процедури |
| За сферою впливу або осяжністю | Зовнішні | Установлюють в економічній системі основні правила, що визначають у кінцевому рахунку її характер; гарантують і захищають права власності, запобігають насильству та шахрайству, забезпечують відповідальність, свободу й обов'язковість договорів, панування закону; утворюють ринково-господарську конституцію |
| | Внутрішні | Форми пристосування до зовнішніх інститутів, що зароджуються та зміцнюються (більш-менш спонтанно) в конкурентному середовищі; виникають у заданих рамках зовнішніх інститутів; роблять можливими угоди між суб'єктами, знижують ступінь невизначеності та ризику; здійснюється під подвійним контролем: правовим – із боку держави та економічним – із боку ринку |
| | Опосередковані | Формальні норми врегулювання конфліктних ситуацій, які необхідні для уникнення різкого дестабілізуючого інституційного конфлікту, наприклад закони про страйки, про відносини найманих працівників і роботодавців тощо |
| За сферою функціонування | Економічні | Сукупність формальних і неформальних норм і правил, які регулюють поведінку людей в економічній сфері діяльності |
| | Соціальні | Система соціальних зв'язків і сукупність соціальних норм, що реалізуються на практиці |
| | Правові/ юридичні | система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних суспільних відносин; необхідна ланка в цілісній системі права |
| | Політичні | Стабільна та повторювана модель відтворення влади в суспільстві, що має спільні риси організації в будь-якому суспільстві; завданнями яких є встановлення, виконання та підтримання влади |
| | Інноваційні | Відповідні соціальні, правові, морально-етичні норми, відносно стійка сукупність ринково-орієнтованих стереотипів поведінки інноваторів, що підкріплюється відповідними очікуваннями та системою санкцій |
| | Фінансові | Правила та механізми, пов'язані з фінансовою системою, банківським сектором, монетарною політикою, оподаткуванням, бюджетною політикою тощо |

| 1 | 2 | 3 |
|---|---|---|
| | Ринкові | Правила функціонування ринків, регулювання конкуренції, захист прав споживачів та інші аспекти, пов'язані з ринковою діяльністю |
| | Регулювання та контролю | Правила та організаційні структури, що забезпечують контроль за дотриманням законів та норм, регулюють ринки, забезпечують додержання правил конкуренції тощо |
| | Публічного управління | Усі органи державної влади, міністерства, департаменти, агентства, які впливають на економічну політику та управління економікою країни |
| | Міжнародного співробітництва | Міжнародні організації, угоди, договори, які визначають ролі та обов'язки країн у глобальній економічній системі |
| За характером впливу на поведінку економічних суб'єктів | Регулювальні | Приводять до перерозподілу благ між економічними суб'єктами; не змінюючи загальний добробут суспільства в результаті їх дії |
| | Сигналізувальні | Не справляють прямого впливу на стимули економічних суб'єктів, але сигналізують про напрями політики держави, тим самим чинять вплив на вибір ними того або іншого типу економічної поведінки в майбутньому, дозволяють скоординувати дії окремих економічних суб'єктів з діями державних органів |
| | Стимулювальні | Інституціональні елементи стимулювання активізації поведінки суб'єктів; підштовхують економічних суб'єктів, стимулюють активізувати свою діяльність, збільшити її інтенсивність і масштаби |
| За еволюційним розвитком | I рівень (від 100 до 1000 років) | Трансформуються соціальна структура суспільства, довгострокова (внутрішня), переважно під впливом шоків (революцій) чи соціальних криз |
| | II рівень (від 10 до 100 років) | Проходять інституційні зміни: права захисту приватної власності, правова система, державний устрій тощо |
| | III рівень (від 1 до 10 років) | Відбуваються зміни самих інститутів, які пов'язані з «грою», контракти в межах суспільства тощо |
| | IV рівень (змінюється постійно) | Трансформація інститутів, пов'язаних з механізмом розподілу благ (регулювання, контроль, соціальна система, мотивація тощо) |
| За впливом на економічне зростання | Введені ззовні екзогенні | Сконструйовані та встановлені «зверху» зовні системи норми |
| | Введені зсередини екзогенні | Сконструйовані та встановлені «зверху» зсередини системи норми |
| | Введені зсередини ендогенні | Місцеві норми, звичаї та практики, які розвинулися з часом як неформальні в конкретних місцях |
| За ступенем зрілості | Інститути, що розвиваються | Перебувають на стадії свого становлення, розвитку |
| | Розвинені | Ефективно функціонують, виконують свої функції в повному обсязі |
| | Інститути, що перебувають у стадії занепаду та руйнації | Не виконують свої функції, не працюють |
| За ступенем впливу на економічну систему | Інститути, що підвищують ефективність | Сприяють покращенню функціонування економічної системи |
| | Інститути, що знижують ефективність | Знижують ефективність економічної системи, погіршують умови її функціонування |
| | Нейтральні інститути | Не підвищують і не знижують ефективності функціонування економічної системи |

| 1 | 2 | 3 |
|---|---|--|
| З позиції елементів системно-організаційної структури суспільства | Базисно-господарські та функціонально-економічні системні інститути | Інститут власності, інститут підприємництва, інститут грошей, фінансово-кредитний інститут, інститут ціноутворення |
| | Господарсько-асоціативні інститути | Домогосподарство, фірма, держава |
| | Владно-організаційні інститути | Інститути державної влади, інститут місцевого самоврядування |
| | Асоціативно-соціальні інститути | Партії, профспілки, суспільні об'єднання, громадські організації |
| За ступенем важливості для функціонування системи | Базові | Спільні для всіх економік інститути, такі як праця, влада, власність та управління, проте конкретні форми їх прояву (у кількісному та якісному вираженні) можуть видозмінюватись і впливати на формування різних моделей національної економіки |
| | Допоміжні | Забезпечують (сприяють) функціонування базових інститутів |
| По відношенню до суб'єкта (організації) | Зовнішні | Усі інституції, пов'язані з інтелектуальною власністю, з податковими та іншими стимулювальними пільгами |
| | Внутрішні | Інститути організації та оплати праці працівників, зайнятих інноваційною діяльністю, інститути фінансування інноваційних проєктів, інститути перерозподілу прибутків та ризиків від них |
| За рівнем впливу | Мегаінститути | Мають глобальний вплив на економічні системи, наприклад Міжнародний валютний фонд |
| | Макроінститути | Мають вплив на національну економіку загалом, наприклад податкова політика |
| | Мезоінститути | Мають вплив на окремі галузі, регіони, сфери діяльності, наприклад галузеві стандарти, регіональні програми розвитку, інноваційні кластери |
| | Мікроінститути | Мають вплив на рівні суб'єкта господарювання, наприклад внутрішньо-фірмове фінансування інноваційних проєктів |
| | Мініінститути | Мають вплив на окремі сфери діяльності, наприклад стимулювання інноваційної активності працівників |
| | Наноінститути | Мають вплив на окремі індивіди чи домашні господарства |
| За складністю (за наявністю внутрішньої структури) | Прості | Інститути, які не можна розкласти на дрібніші |
| | Складні | Інститути, які можна розкласти на прості та які забезпечують синергетичний ефект. Наприклад, інститут технопарків, який включає інститут консультування; інститут захисту інтелектуальної власності, що включає патентування, ліцензування, судову систему щодо арбітражних судів тощо |
| За способом функціонування | Безпосереднього функціонування | Функціонують на основі інститутів вищого порядку, норм довіри та ділового обороту, наприклад інститут бізнес-ангелів |
| | Функціонування за допомогою органів та механізмів державної влади та управління | Під час свого функціонування спираються на діяльність інших інститутів, наприклад інститут прямого фінансування НДДКР |
| | Функціонують у вигляді спеціально створених організацій | Забезпечують функціонування інших інститутів, наприклад інститути розвитку, об'єкти інфраструктури |
| За рівнем резильєнтності | Резильєнтні | Такі організації або структури, які володіють здатністю відновлюватися й адаптуватися до негативних змін, стресових ситуацій чи викликів, зберігаючи при цьому свою функціональність і здатність до ефективної роботи |

| 1 | 2 | 3 |
|--|---|--|
| | Нерезильєнтні | Організації, структури або системи, які не володіють достатньою здатністю до адаптації, відновлення та ефективної роботи в умовах змін, стресових ситуацій або кризових подій |
| За виконуваними в державі функціями | Правотворчі інститути держави | Основне завдання – забезпечення народного представництва при формуванні державою правових норм у формі законодавства; ці інститути представлені парламентом, його комісіями, референдумом |
| | Виконавчі інститути держави | Мета таких інститутів – проведення в життя політики та законів держави в різних сферах життя (економіка, охорона здоров'я, природокористування); до числа інститутів виконавчої влади належать: міністерства, відомства, служби, агентства, комітети |
| | Інститути управління державним майном і пенітенціарні інститути | Специфічна група інститутів із чітко встановленими та закріпленими законодавчо функціями та механізмами їх реалізації |
| | Судові та контрольно-наглядні інститути держави | Дана група інститутів здійснює вирішення правових суперечок і контролює дотримання законів держави; серед основних інститутів групи: суд, прокуратура, органи фінансового нагляду |
| | Армія | Інститут, що забезпечує територіальну цілісність і недоторканість держави |
| | Церква | Визнається важливим інститутом у теократичних і клерикальних державах |
| | За матеріальним вираженням | Інститути держави, що мають матеріальне вираження |
| Інститути держави, що не мають матеріального вираження | | Інститут надзвичайного стану, інститут виборів, інститут референдуму та ін. |
| За структурно-функціональним принципом | Організаційні | Інститут президента, інститут парламенту |
| | Функціональні | Інститут референдуму, інститут адміністративного контролю, інститут державної влади |
| За принципом «поділу влади» | Інститути законодавчої влади | Парламент, референдум та ін. |
| | Інститути виконавчої влади | Монарх, президент, уряд, виконавчі органи влади на місцях та ін. |
| | Інститути судової влади | Звичайні суди, надзвичайні суди, спеціальні суди, судова відповідальність, судовий контроль та ін. |

Джерело: складено за [17; 23; 26; 27; 35; 36; 39–46; 48–50].

ОЕСД, аналізуючи інституційну резильєнтність, визначила, що в умовах криз і шоків, інститути, які добре працювали в період стабільності, можуть стати дефіцитними або зазнати краху під час кризи, чи можуть мати труднощі з відновленням після шоку [2]. Дослідження доводить, що сприяння інституційній резильєнтності виходить за рамки інституційної ефективності. Науковці ОЕСД на основі аналізу профільної літератури [2] та практичного досвіду [55–58] пропонують такі практичні напрями інституційного розвитку, що можуть бути корисними для створення інституційної резильєнтності країн, які перебувають на стадії післяшокового відновлення:

- ✦ визначення та використання внутрішніх джерел стійкості;
- ✦ тиражування та масштабування позитивного досвіду в роботі інститутів;
- ✦ прийняття місцевих соціальних норм і цінностей, де це можливо;
- ✦ використання соціального капіталу країни.

Так, замість створення нових структур та інститутів на основі світового передового досвіду кращим вважається шукати та підтримувати існуючі внутрішні джерела стійкості в країні, адже саме вони можуть створити ендогенну резильєнтність. Так, у Ліберії резильєнтні громадські мережі, що були критично

важливими для виживання та захисту під час 13-річного громадянського конфлікту, дозволили країні ефективно зреагувати під час спалаху лихоманки Ебола у 2014 р. Це доводить необхідність розвитку та зміцнювання місцевих джерел стійкості, важливість спиратися на те, що вже існує, відтворюючи та збільшуючи те, що працює, з урахуванням місцевого контексту [2].

Крім того, пропонується визначати так звані осередки ефективності або випадки позитивних відхилень, а потім відтворювати та розширювати те, що працює, для використання в нових ситуаціях – вони будуть довговічнішими й ефективнішими, ніж рішення, «імпортовані» з інших країн. Так, під час кризи після здобуття незалежності в Тиморі-Лешті, коли не було функціонуючого Міністерства охорони здоров'я, а 75% інфраструктури країни було пошкоджено, медичні працівники продовжували працювати на рівні громади, щоб надавати базову медичну допомогу внутрішньо переміщеним особам і жителям сіл. Після створення відповідного міністерства існуючі механізми надання медичної допомоги були використані як основа для нових протоколів охорони здоров'я Тимору-Лешті, що дозволило створити таку систему охорони здоров'я в країні, яку партнери та громадяни вважають найефективнішою державною службою [2; 58].

Також для формування резильєнтних інститутів рекомендується приймати, де це можливо, місцеві соціальні норми та цінності, оскільки такі культурні норми довговічні та зазвичай призначені для вирішення колективних проблем. Це доводить практичний досвід Тимор-Лешті, де проголошення незалежності в країні призвело до того, що десятки тисяч мешканців стали внутрішньо переміщеними особами, проте Міністерство соціальної солідарності використовувало місцеві норми та практику для вирішення суперечок і примирення громад, що допомогло міністерству успішно реінтегрувати близько 150 тис. внутрішньо переміщених осіб протягом 9–12 місяців після кризи [2; 58]. Інший приклад: у провінції Малуку в східній Індонезії управління природними ресурсами здійснюється згідно з місцевим набором правил і норм під назвою Sasi Sasi, що діє вже понад 400 років та вбудовано в місцеву культуру [59].

Ще одним напрямом створення резильєнтних інститутів є використання при їх розвитку переваг соціального капіталу установ. У дослідженні [2] відмічається, що інститути, які будують стосунки з громадянами та завойовують їх довіру, зрештою є більш стійкими. Це свідчить про те, що, окрім розгляду принципів загального функціонування інституту, суб'єктам розвитку необхідно враховувати його роль у посередництві відносин між державою та суспільством, а також легітимність чи довіру, яку вони отримують в результаті. Так, після землетрусу на Гаїті 2010 р.

і враховуючи кумулятивні наслідки довгострокового політичного, технічного та культурного інституційного розвитку та залучення, місцевий кооперативний банк зміг продовжувати надавати послуги, незважаючи на інституційний колапс, за довгострокової підтримки канадських неурядових організацій [60].

Розглянуті напрями інституційного розвитку, що можуть бути корисними для створення інституційної резильєнтності країн, що перебувають на стадії післяшокового відновлення, не є вичерпними чи комплексними, проте вони доводять важливість надання ендогенним силам і місцевим агентам можливості створювати резильєнтні інститути [2]. Також передбачається необхідність переходу від технократичних інституційних схем до локальних, ітеративних інтервенцій, які сприятимуть інституційній гнучкості. У такому випадку міжнародна допомога має відігравати обмежену, але важливу роль у постшоковому (повоєнному) відновленні економіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження дозволило зробити такі висновки.

1. Інституціоналізм виник на основі досліджень видатних учених кінця XIX – початку XX століть, таких як T. Veblen, J. Commons та W. Matchel. У рамках цієї течії вперше терміни «інституція» та «інститут» стали застосовуватися для аналізу різноманітних явищ, які включали як економічні, так і позаекономічні аспекти, такі як держава, законодавство, громадські організації та структури, звичаї, родина тощо. У сучасній соціально-економічній літературі існує різноманітність підходів до визначення сутності понять «інститут».

2. Аналіз підходів до визначення поняття «інститут» визначив, що серед науковців переважає нормативний підхід, згідно з яким інститут розглядається як складний комплекс норм або правил, що супроводжується основними аспектами: наявність передумов для їх реалізації, обмеження та винятки з їх застосування та механізми контролю.

3. Розгляд інститутів в аспекті їх ролі в економіці дозволив уточнити сутність поняття «інститут» як сукупність соціально-економічних систем з власною структурою та правилами, які визначають механізми функціонування для суб'єктів господарювання. Визначено, що інститути формуються на основі правил, політик, організаційних структур і процедур, що регулюють економічні відносини та впливають на розвиток економічних систем. Вони визначають ключові аспекти функціонування ринків, систему власності, фінансову систему, оподаткування, регулювання та контролю, спрямовані на підтримку стійкого розвитку та оптимізацію економіки країни.

4. Визначено існування різних поглядів дослідників на класифікацію інститутів. Важливою класи-

фікаційною ознакою для інститутів у повоєнний час є рівень інституційної резильєнтності, під якою розуміється здатність системи витримати кризу, адаптуватися до нових умов та зберігати функціональність. Важливими аспектами інституційної резильєнтності є гнучкість, адаптивність, ефективність, легітимність і здатність виживати та функціонувати у післяшоковому періоді.

5. У повоєнному періоді ключовим фактором ефективної розбудови національної економіки стане підвищення резильєнтності інститутів країни. Для цього корисними є рекомендації OECD щодо забезпечення інституційної резильєнтності, серед яких:

- ✦ визначення та використання внутрішніх джерел стійкості, які є унікальними для кожної країни, що допомагає створити ендогенну резильєнтність;
- ✦ використання позитивного досвіду та ефективних практик, які вже існують на місцях, і розширення їх шляхом масштабування та адаптації;
- ✦ урахування місцевих соціальних норм і цінностей, де це можливо, оскільки такі культурні норми зазвичай призначені для розв'язання колективних проблем;
- ✦ використання соціального капіталу країни, зокрема будування довіри громадян до інституцій та розроблення стійких стосунків;
- ✦ звернення уваги на існуючі осередки ефективності та позитивних відхилень і використання їх як бази для нових рішень;
- ✦ підкреслення важливості прийняття місцевих рішень та адаптації до місцевого контексту замість простого імпортування ідей з інших країн.

6. Резильєнтність інститутів може бути досягнута за допомогою внутрішніх зусиль, адаптації та місцевого досвіду. Такий підхід сприяє стійкому інституційному розвитку, спроможному витримувати кризи та шоки.

Отже, для України у повоєнний період важливо виявити наявні фактори інституційної резильєнтності та шляхи їх запровадження в діяльності економічних інститутів, що сприятиме більш швидкій та ефективній розбудові економіки країни. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Сутність і методичні підходи до оцінки економічного потенціалу країн світу як основи формування їх воєнної могутності. *Бізнес Інформ*. 2022. № 12. С. 17–28. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-17-28>
2. Anderson C., De Tollenaere M. Supporting institutional resilience / OECD. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5f8f7af9-en/index.html?itemId=/content/component/5f8f7af9-en>

3. North D. C. Institutions, institutional change and economic performance. *Political Economy of Institutions and Decisions*. Cambridge University Press, 1990. URL: https://jonnyphillips.github.io/FLS6415/Class_2/North%201990.pdf
4. Hodgson G. Institution' by Walton H. Hamilton. *Journal of Institutional Economics*. 2005. Vol. 1. Iss. 2. P. 233–244. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1744137405210202>
5. Hodgson G. M. What Are Institutions? *Journal of Economic Issues*. 2006. Vol. 40. Iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/00213624.2006.11506879>
6. Hamilton W. H. The Institutional Approach to Economic Theory. *The American Economic Review*. 1919. Vol. 9. No. 1. P. 309–318. URL: <https://www.jstor.org/stable/1814009>
7. Whalen C. J. John R. Commons's Institutional Economics: A Re-Examination. *Journal of Economic Issues*. 1989. Vol. 23. Iss. 2. P. 443–454. DOI: <https://doi.org/10.1080/00213624.1989.11504910>
8. Veblen Th. The Instinct of Workmanship, and the State of the Industrial Arts. New York : Routledge, 1990.
9. Commons J. R. Institutional Economics; Its Place in Political Economy. *American Economic Review*. 1931. Vol. 21. P. 648–657.
10. Boettke P. J., Coyne Ch. J., Leeson P. T. Institutional Stickiness and the New Development Economics. *The American Journal of Economics and Sociology*. 2008. Vol. 67. Iss. 2. P. 331–358. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.2008.00573.x>
11. Delbridge R., Hauptmeier M., Sengupta S. Beyond the enterprise: Broadening the horizons of International HRM. *Human Relations*. 2011. Vol. 64. Iss. 4. P. 483–505. DOI: <https://doi.org/10.1177/001872671039638>
12. Feige E. L. Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economics Approach. *World Development*. 1990. Vol. 18. Iss. 7. P. 989–1002. DOI: [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(90\)90081-8](https://doi.org/10.1016/0305-750X(90)90081-8)
13. Williamson O. E. The New Institutional Economics: Taking Stocks, Looking Ahead. *Journal of Economic Literature*. 2000. Vol. 38. No. 3. P. 595–613. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.38.3.595>
14. Papageorgiou Th., Katselidis I., Michaelides P. G. Schumpeter, Commons, and Veblen on Institutions. *American Journal of Economics and Sociology*. 2013. Vol. 72. Iss. 5. P. 1232–1254. DOI: <https://doi.org/10.1111/ajes.12042>
15. Ходжсон Дж. Что такое институты. *Вопросы экономики*. 2007. № 8. С. 28–48.
16. Турен А. Повернення дієвця / пер. з фр. О. Гуджен. Київ : Альтерпрес, 2003. 320 с.
17. Шиян А. А. Класифікація економічних інститутів: теорія та застосування до економічних наслідків інститутів прецедентного та континентального права. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 3. С. 23–27. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6112/1676.pdf?sequence=3>
18. Гайдай Т. В. Вплив сучасної інституціональної теорії на розвиток економічної науки. *Економічна теорія*. 2004. № 2. С. 92–107.
19. Геєць В. М. Інституційні перетворення і суспільний розвиток. *Економіка і прогнозування*. 2005. № 2. С. 9–36. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_05_2_09_uk.pdf

20. Яременко О. Л. Механізм інституційних змін. *Економічна теорія*. 2006. № 1. С. 3–12. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_06_1_03_uk.pdf
21. Базилевич В. Д., Маслов А. О. Інституційна архітектура: філософія і методологія багатоаспектного дослідження // Інституційна архітектура та механізми економічного розвитку: матеріали наукового симпозиуму. Харків: ХНУ, 2005. С. 32–42.
22. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / за ред. С. В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
23. Павлов В. І., Заремба В. М., Фесіна Ю. Г. Інститути та інституції аграрного природокористування: регіональний вимір: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2008. 212 с.
24. Поворозник В. О. Інституційні зміни в умовах трансформаційної економіки України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01. Київ, 2006. 19 с.
25. Попов В., Прутська О. Інституціональна складова трансформаційних процесів в економіці. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2003. № 1. С. 13–18.
26. Гаврилюк О. В. Тенденції антикризової модернізації інституціональної структури міжнародних фінансів. *Фінанси України*. 2016. № 2. С. 7–27. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_16_02_007_uk.pdf
27. Пустовіт Р. Інституціональна теорія та економічний розвиток: генезис і сучасність. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2003. № 2. С. 26–33.
28. Хаустова В. Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 384 с. URL: https://ndc-ipr.org/media/ndc_old/documents/projects_and_analytics/PromPolituka.pdf
29. Матюшенко І. Ю., Хаустова В. Є., Князев С. І. Інституційна підтримка науково-інноваційного розвитку при формуванні єдиного дослідницького простору в країнах ЄС і Україні. *Наука та інновації*. 2017. № 13. Т. 2. С. 5–26. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin13.02.005>
30. Адаптаційний потенціал забезпечення стійкого функціонування реального сектора економіки України в умовах глобальної нестабільності: кол. монографія / за ред. М. О. Кизима. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 176 с. URL: https://ndc-ipr.org/media/publications/files/Адаптаційний_потенціал_монографія.pdf
31. Мандибур В. О. Інституційна архітектура власності та закономірності її функціонування // Інституційна архітектура та механізми економічного розвитку: матеріали наукового симпозиуму. Харків: ХНУ, 2005. С. 110–116.
32. Кармазіна М., Шурбована О. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 10–19. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_instytut-2.pdf
33. Гриценко В. В. Сутність і категоріальна відмінність понять «інститут» та «інституція». URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2009_4/6.pdf
34. Гриценко А. Наука и искусство институционального строительства // Институційна архітектура та механізми економічного розвитку: матеріали наукового симпозиуму. Харків: ХНУ, 2005. С. 20–31.
35. Клейнер Г. Б. Еволюція інституціональних систем. ЦЭМИ РАН. М.: Наука, 2004. 240 с.
36. Стрижак О. О. Поняття інституту: основні підходи до визначення суті та змісту. *Економіка та держава*. 2016. № 8. С. 38–43. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2016/8.pdf
37. Азизова Э. Д., Мустафаева З. И., Байрамова С. Р., Азизов А. А. Словарь-справочник экономиста по труду и человеческим ресурсам. Баку, 2009. 691 с.
38. Сутність державного управління економікою / Україна – це ми! URL: <https://we.org.ua/ekonomika/sutnist-derzhavnogo-upravlinnya-ekonomikou/>
39. Карпюк К. І. Класифікація фінансових інститутів та їх місце в економічних системах. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 29. С. 230–237. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5808995>
40. Литвиненко Н. І. Інституціональні складові соціально-економічного розвитку країни: монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 310 с.
41. Сухорукова М. О., Педь І. В. Прояви глобальної інституціоналізації фіскальної політики у світовій системі господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 8. Ч. 2. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12127/1/ПРОЯВИ%20ГЛОБАЛЬНОЇ%20ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ%20ФІСКАЛЬНОЇ%20ПОЛІТИКИ.pdf>
42. Радіонов Ю. Д. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 24–30. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2017/6.pdf
43. Гбур З. В. Інституційне забезпечення економічної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 98–102. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2018/22.pdf
44. Стрижак О. О. Дихотомія формальних та неформальних інститутів. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 19–25. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/4.pdf
45. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності / пер. з англ. О. Демянчука. 2-ге вид., випр. Київ: Наш формат, 2017. 440 с.
46. Палига Є. М., Базилук В. Б. Сучасні підходи до класифікації інститутів. *Наукові записки*. 2016. № 2. С. 153–158. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-53/18.pdf>
47. Інституціоналізм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інституціоналізм>
48. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталою розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 265–273. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-265_273.pdf
49. Сімутін В. В. Інститути держави як складові елементи механізму сучасної держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 27. Т. 1. С. 54–57. URL: <https://>

- dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35094/1/ІНСТИТУТИ%20ДЕРЖАВИ%20ЯК%20СКЛАДОВІ%20ЕЛЕМЕНТИ.pdf
50. Хаустова В. Є., Гейман О. А. Нелинейный подход к изучению экономики. *Бизнес Информ.* 2006. № 2. С. 195–201.
 51. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Резильєнтність економіки: сутність і виклики для України. *Бізнес Інформ.* 2023. № 7. С. 30–41.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
 52. Gherghina S., Volintiru C., Sigurjonsson T. Making a difference: the effects of institutional resilience in society during COVID-19. *European Political Science.* 2023. Vol. 22. P. 426–435.
DOI: <https://doi.org/10.1057/s41304-022-00380-y>
 53. Building Urban Resilience: An Evaluation of the World Bank Group's Evolving Experience (2007–2017) / Independent Evaluation Group, World Bank, Washington, DC, 2019. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/ae3ac895-fa6c-525f-a4b8-f990a3981985/content>
 54. Aligicia P., Tarko V. Institutional resilience and economic systems: Lessons from Elinor Ostrom's work. *Comparative Economic Studies.* 2014. Vol. 56. P. 52–76.
DOI: <https://doi.org/10.1057/ces.2013.29>
 55. Adger W. Vulnerability. *Global Environmental Change.* 2006. Vol. 16. Iss. 3. P. 268–281.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.02.006>
 56. Ostrom E. Understanding Institutional Diversity. New Jersey : Princeton University Press, 2005. 375 p.
 57. Andrews M., Pritchett L., Woolcock M. Building State Capability: Evidence, Analysis, Action. Oxford University Press, 2017. 276 p.
 58. Barma N., Huybens E., Vinuela L. Institutions Taking Root: Building State Capacity in Challenging Contexts / World Bank Group, Washington, DC, 2014.
DOI: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0269-0>
 59. Harkes I., Novaczek I. Institutional resilience of 'sasi laut', a fisheries management system in Indonesia (draft). In: 8th Biennial conference of the International Association for the Study of Common Property (IASCP) "Constituting the Commons: Crafting Sustainable Commons in the New Millennium". Indiana University, Bloomington, Indiana, USA, May 31 – June 4, 2000. URL: <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/2314/harkesi041000.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 60. Cruz L. B., Delgado N. A., Leca B., Gond J-P., et al. Institutional resilience in extreme operating environments: The role of institutional work. *Business & Society.* 2016. Vol. 55. Iss. 7. P. 970–1016.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0007650314567438>

REFERENCES

"Adaptatsiyni potentsial zabezpechennia stiikoho funkcionuvannia realnoho sektora ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalnoi nestabilnosti" [The Adaptation Potential of Ensuring Sustainable Functioning of the Real Sector of the Economy of Ukraine in Conditions of Global Instability]. Kharkiv : FOP Liburkina L. M., 2021. https://ndc-ipr.org/media/publications/files/Адаптаційний_потенціал_монографія.pdf

- Adger, W. "Vulnerability". *Global Environmental Change*, vol. 16, no. 3 (2006): 268–281.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.02.006>
- Adzhemohlu, D., and Robinson, Dzh. *Chomu natsii zanepadaiut. Pokhodzhennia vlyady, bahatstva ta bidnosti* [Why Nations Decline. The Origin of Power, Wealth and Poverty]. Kyiv: Nash format, 2017.
- Aligicia, P., and Tarko, V. "Institutional resilience and economic systems: Lessons from Elinor Ostrom's work". *Comparative Economic Studies*, vol. 56 (2014): 52–76.
DOI: <https://doi.org/10.1057/ces.2013.29>
- Anderson, C., and De Tollaenere, M. "Supporting institutional resilience". *OECD*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5f8f7af9-en/index.html?itemId=/content/component/5f8f7af9-en>
- Andrews, M., Pritchett, L., and Woolcock, M. *Building State Capability: Evidence, Analysis, Action*. Oxford University Press, 2017.
- Azizova, E. D. et al. *Slovar-spravochnik ekonomista po trudu i chelovecheskim resursam* [Dictionary-reference Book for Economists on Labor and Human Resources]. Baku, 2009.
- "Building Urban Resilience: An Evaluation of the World Bank Group's Evolving Experience (2007–2017)". *Independent Evaluation Group, World Bank*, Washington, DC, 2019. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/ae3ac895-fa6c-525f-a4b8-f990a3981985/content>
- Barma, N., Huybens, E., and Vinuela, L. *Institutions Taking Root: Building State Capacity in Challenging Contexts*. Washington, DC: World Bank Group, 2014.
DOI: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0269-0>
- Bazylevych, V. D., and Maslov, A. O. "Instytutsiina arkhitektonika: filosofia i metodolohia bahatoaspektnoho doslidzhennia" [Institutional Architecture: Philosophy and Methodology of Multi-aspect Research]. *Instytutsiina arkhitektonika ta mekhanizmy ekonomichnoho rozvytku*. Kharkiv: KhNU, 2005. 32–42.
- Boettke, P. J., Coyne, Ch. J., and Leeson, P. T. "Institutional Stickiness and the New Development Economics". *The American Journal of Economics and Sociology*, vol. 67, no. 2 (2008): 331–358.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.2008.00573.x>
- Commons, J. R. "Institutional Economics; Its Place in Political Economy". *American Economic Review*, vol. 21 (1931): 648–657.
- Cruz, L. B. et al. "Institutional resilience in extreme operating environments: The role of institutional work". *Business & Society*, vol. 55, no. 7 (2016): 970–1016.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0007650314567438>
- Delbridge, R., Hauptmeier, M., and Sengupta, S. "Beyond the enterprise: Broadening the horizons of International HRM". *Human Relations*, vol. 64, no. 4 (2011): 483–505.
DOI: <https://doi.org/10.1177/001872671039638>
- Feige, E. L. "Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economics Approach". *World Development*, vol. 18, no. 7 (1990): 989–1002.
DOI: [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(90\)90081-8](https://doi.org/10.1016/0305-750X(90)90081-8)
- Gherghina, S., Volintiru, C., and Sigurjonsson, T. "Making a difference: the effects of institutional resilience in

- society during COVID-19". *European Political Science*, vol. 22 (2023): 426-435.
DOI: <https://doi.org/10.1057/s41304-022-00380-y>
- Gritsenko, A. "Nauka i iskusstvo institutsionalnogo stroitelstva" [The Science and Art of Institution Building]. *Institutsiina arkhitektonika ta mekhanizmy ekonomichnoho rozvytku*. Kharkiv: KhNU, 2005. 20-31.
- Haidai, T. V. "Vplyv suchasnoi instytutsionalnoi teorii na rozvytok ekonomichnoi nauky" [The Influence of Modern Institutional Theory on the Development of Economic Science]. *Ekonomichna teoriia*, no. 2 (2004): 92-107.
- Hamilton, W. H. "The Institutional Approach to Economic Theory". *The American Economic Review*, vol. 9, no. 1 (1919): 309-318. <https://www.jstor.org/stable/1814009>
- Harkes, I., and Novaczek, I. "Institutional resilience of 'sasi laut', a fisheries management system in Indonesia (draft)". *Constituting the Commons: Crafting Sustainable Commons in the New Millennium*. 2000. <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/2314/harkesi041000.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Havryliuk, O. V. "Tendentsii antykrizovoi modernizatsii instytutsionalnoi struktury mizhnarodnykh finansiv" [Trends of Anti-Crisis Institutional Modernization of the International Finance Structure]. *Finansy Ukrainy*, no. 2 (2016): 7-27. https://finukr.org.ua/docs/FU_16_02_007_uk.pdf
- Hbur, Z. V. "Instytutsiine zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy" [Institutional Support of Economic Security of Ukraine]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, no. 3 (2018): 98-102. http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2018/22.pdf
- Heiets, V. M. "Instytutsiini peretvorennia i suspilnyi rozvytok" [Institutional Transformations and Social Development]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 2 (2005): 9-36. http://eip.org.ua/docs/EP_05_2_09_uk.pdf
- Hodgson, G. "Institution' by Walton H. Hamilton". *Journal of Institutional Economics*, vol. 1, no. 2 (2005): 233-244. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1744137405210202>
- Hodgson, G. M. "What Are Institutions?" *Journal of Economic Issues*, vol. 40, no. 1 (2006). DOI: <https://doi.org/10.1080/00213624.2006.11506879>
- Hrytsenko, V. V. "Sutnist i katehorialna vidminnost poniat «instytut» ta «instytutsiia»" [The Essence and Categorical Difference of the Concepts "Institute" and "Institution"]. http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2009_4/6.pdf
- "Instytutsionalizm" [Institutionalism]. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інституціоналізм>
- Karmazina, M., and Shurbovana, O. "«Instytut» ta «instytutsiia»: problema rozrinnennia poniat ["Institute" and "Institution": The Problem of Distinguishing Concepts]. *Politychnyi menedzhment*, no. 4 (2006): 10-19. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_instytut-2.pdf
- Karpiuk, K. I. "Klasyfikatsiia finansovykh instytutiv ta yikh mistse v ekonomichnykh systemakh" [Classification of Financial Institutions and Their Place in Economic Systems]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*, no. 29 (2021): 230-237. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5808995>
- Khaustova, V. Ye. "Promyslova polityka v Ukraini: formuvannia ta prohnozuvannia" [Industrial Policy in Ukraine: Formation and Forecasting]. Kharkiv : VD «INZHEK», 2015. https://ndc-ipr.org/media/ndc_old/documents/projects_and_analytics/PromPolituka.pdf
- Khaustova, V. Ye., and Heyman, O. A. "Nelineynyi podkhod k izucheniyu ekonomiki" [A Nonlinear Approach to Studying Economics]. *Biznes Inform*, no. 2 (2006): 195-201.
- Khaustova, V. Ye., and Omarov, Sh. A. "Kontseptsiiia staloho rozvytku yak paradyhma rozvytku suspilstva" [The Concept of Sustainable Development as a Paradigm of Development of Society]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2018): 265-273. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-265_273.pdf
- Khaustova, V. Ye., and Reshetniak, O. I. "Rezyliientnist ekonomiky: sutnist i vyklyky dlia Ukrainy" [Resilience of Economy: Its Essence and Challenges for Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 7 (2023): 30-41. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
- Khodzson, Dzh. "Chto takoye instituty" [What Are Institutions]. *Voprosy ekonomiki*, no. 8 (2007): 28-48.
- Kleyner, G. B. *Evolutsiia instytutsionalnykh sistem* [Evolution of Institutional Systems]. Moscow: Nauka, 2004.
- Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Reshetniak, O. I. "Sutnist i metodychni pidkhody do otsinky ekonomichnoho potentsialu krain svitu yak osnovy formuvannia yikh voiennoi mohutnosti" [The Essence of and the Methodical Approaches to Assessing the World Countries' Economic Potential as the Basis for the Formation of Their Military Power]. *Biznes Inform*, no. 12 (2022): 17-28. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-17-28>
- Lytvynenko, N. I. *Instytutsionalni skladovi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy* [Institutional Components of the Socio-economic Development of the Country]. Dnipropetrovsk: NHU, 2015.
- Mandybura, V. O. "Instytutsiina arkhitektonika vlasnosti ta zakonmirnosti yii funktsionuvannia" [Institutional Architecture of Property and Regularities of Its Functioning]. *Institutsiina arkhitektonika ta mekhanizmy ekonomichnoho rozvytku*. Kharkiv: KhNU, 2005. 110-116.
- Matiushenko, I. Yu., Khaustova, V. Ye., and Kniaziev, S. I. "Instytutsiina pidtrymka naukovo-innovatsiinoho rozvytku pry formuvanni yedynoho doslidnytskoho prostoru v krainakh YeS i Ukraini" [Institutional Support of Innovative R&D in the Formation of Single Research Area in the EU and Ukraine]. *Nauka ta innovatsii*, vol. 2, no. 13 (2017): 5-26. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin13.02.005>
- Mochernyi, S. V. *Ekonomichni entsyklopedychni slovnyk* [Economic Encyclopedic Dictionary], vol. 1. Lviv: Svit, 2005.
- North, D. C. "Institutions, institutional change and economic performance. Political Economy of Institutions and Decisions". Cambridge University Press, 1990. https://jonnyphillips.github.io/FLS6415/Class_2/North%201990.pdf
- Ostrom, E. *Understanding Institutional Diversity*. New Jersey: Princeton University Press, 2005.
- Palyha, Ye. M., and Bazyluk, V. B. "Suchasni pidkhody do klasyfikatsii instytutiv" [Modern Approaches to Classification of Institutions]. *Naukovi zapysky*, no. 2 (2016): 153-158. <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-53/18.pdf>
- Papageorgiou, Th., Katselidis, I., and Michaelides, P. G. "Schumpeter, Commons, and Veblen on Institutions".

- American Journal of Economics and Sociology*, vol. 72, no. 5 (2013): 1232-1254.
DOI: <https://doi.org/10.1111/ajes.12042>
- Pavlov, V. I., Zaremba, V. M., and Fesina, Yu. H. *Instytuty ta instyutsii aharnoho pryrodokorystuvannia: rehionalnyi vymir* [Institutes and Institutions of Agrarian Nature Management: Regional Dimension]. Lutsk: Nadstyria, 2008.
- Popov, V., and Prutska, O. "Instyutsionalna skladova transformatsiinykh protsesiv v ekonomitsi" [Institutional Component of Transformational Processes in the Economy]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 1 (2003): 13-18.
- Povoroznyk, V. O. "Instyutsiini zminy v umovakh transformatsiinoi ekonomiky Ukrainy" [Institutional Changes in the Conditions of the Transformational Economy of Ukraine]: *avtoref. dys. ... kand.. ekon. nauk : 08.01.01*, 2006.
- Pustovii, R. "Instyutsionalna teoriia ta ekonomichni rozvytok: henezys i suchasnist" [Institutional Theory and Economic Development: Genesis and Modernity]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 2 (2003): 26-33.
- Radionov, Yu. D. "Instytuty ta yikh rol u rozvytku natsionalnoi ekonomiky" [The Institutions and Their Role in National Economic Development]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, no. 3 (2017): 24-30. http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2017/6.pdf
- "Sutnist derzhavnogo upravlinnia ekonomikoju" [The Essence of State Management of the Economy]. *Ukraina – tse my!* <https://we.org.ua/ekonomika/sutnist-derzhavnogo-upravlinnya-ekonomikoyu/>
- Shyian, A. A. "Klasyfikatsiia ekonomichnykh instytutiv: teoriia ta zastosuvannia do ekonomichnykh naslidkiv instytutiv pretsedentnoho ta kontynentalnoho prava" [Classification of Economic Institutions: Theory and Application to Economic Consequences of Precedent and Continental Law Institutions]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, no. 3 (2010): 23-27. <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6112/1676.pdf?sequence=3>
- Simutin, V. V. "Instytuty derzhavy yak skladovi elementy mekhanizmu suchasnoi derzhavy" [State Institutions as an Element of the Mechanism of the Modern State]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Pravo»*, iss. 27, part 1 (2014): 54-57. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35094/1/ІНСТИТУТИ%20ДЕРЖАВИ%20ЯК%20СКЛАДОВІ%20ЕЛЕМЕНТИ.pdf>
- Stryzhak, O. O. "Dykhotomiia formalnykh ta neformalnykh instytutiv" [Dichotomy of Formal and Informal Institutions]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 5 (2016): 19-25. https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/4.pdf
- Stryzhak, O. O. "Poniattia instytutu: osnovni pidkhody do vyznachennia suti ta zmistu" [Concept of Institute: Basic Approaches to Definition of Essence and Content]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8 (2016): 38-43. http://www.economy.in.ua/pdf/8_2016/8.pdf
- Sukhorukova, M. O., and Ped, I. V. "Proiavy hlobalnoi instyutsionalizatsii fiskalnoi polityky u svitovii systemi hospodarstva" [Exhibiting of Global Institutionalization in Fiscal Policy in the International Economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, iss. 8, part 2 (2016). <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12127/1/ПРОЯВИ%20ГЛОБАЛЬНОЇ%20ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ%20ФІСКАЛЬНОЇ%20ПОЛІТИКИ.pdf>
- Turen, A. *Povernennia diievtisia* [Return of the Subject]. Kyiv: Alterpres, 2003.
- Veblen, Th. *The Instinct of Workmanship, and the State of the Industrial Arts*. New York: Routledge, 1990.
- Whalen, C. J., and John, R. "Commons's Institutional Economics: A Re-Examination". *Journal of Economic Issues*, vol. 23, no. 2 (1989): 443-454.
DOI: <https://doi.org/10.1080/00213624.1989.11504910>
- Williamson, O. E. "The New Institutional Economics: Taking Stocks, Looking Ahead". *Journal of Economic Literature*, vol. 38, no. 3 (2000): 595-613.
DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.38.3.595>
- Yaremenko, O. L. "Mekhanizm instyutsiinykh zmin" [Mechanism of Institutional Changes]. *Ekonomichna teoriia*, no. 1 (2006): 3-12. http://etet.org.ua/docs/ET_06_1_03_uk.pdf